

ՀԱՍՄԻԿ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ
ԱՀ վերաքննիչ դատարանի դատավոր,
Գաղափարների միության նախագահ

ԳԱՏԱՎՈՐԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ
ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ
ԱՐՅԱԽԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

Գատավորի անկախության, անաչառության, անկաշառության երաշխիքները, որպես արդարացի արդարադատության հիմք, միշտ էլ գտնվել են ինչպես միջազգային այնպես էլ հայրենական իրավագետների ուշադրության կենտրոնում, որում իր որոշիչ դերն ունի դատավորի կարգավիճակի՝ այդ թվում դատավորի պատասխանատվության համալիր վերլուծությունը:

Գատավորի պատասխանատվության ինստիտուտը դատավորի իրավական կարգավիճակի բաղադրատարրերից է և դրա առանձնացումը պայմանավորված է դատավորի իրավական պաշտպանվածության անհրաժեշտությամբ, ինչպես նաև դատավորի պատասխանատվության ինստիտուտի կարևորությամբ:

Արցախի Հանրապետությունում, /Արցախի Հանրապետության Սահմանադրության 1-ին հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ Արցախի Հանրապետություն և Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետություն անվանումները նույնական են/ դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հարցերը մինչև նոր՝ 2017թ. հուլիսի 21-ի դատական օրենսգրքի ընդունումը, կարգավորվում էին Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության մի շարք օրենքներով:

Մասնավորապես, «Գատավորի կարգավիճակի մասին» ԼՂՀ օրենքով, որի 31-րդ հոդվածը սահմանելով, որ դատավորին կարգապահական պատասխանատվության է ենթարկում դատական մագիստրատուրայի խորհուրդը, դատավորի նկատմամբ կարգապահական վարույթ հարուցելու իրավունքով օժտում էր արդարադատության պետական

վարչության պետին: Նշված օրենքը, որպես դատավորի կարգապահական պատասխանատվության հիմքեր, մատնանշում էր. 1.արդարադատություն իրականացնելիս օրենքի խախտում թույլ տալը, 2.աշխատանքային կարգապահությունը խախտելը, 3.դատավորին անվայել արարք կատարելը, ինչպես նաև նույն օրենքի 14-15-րդ հոդվածների պահանջների խախտումը:

Նշված հոդվածները սահմանում էին, որ դատավորն իր դատավորական գործառնություններն իրականացնելիս պարտավոր է խստագույնս պահպանել օրենքները, հոգ տանել իր մասնագիտական գիտելիքների մակարդակի և աշխատանքի որակի բարձրացման ուղղությամբ, խուսափել այն ամենից, ինչը կարող է վնասել դատարանի հեղինակությանը և դատավորի բարձր կոչմանը, կասկած հարուցել դատավորի անաչառության և անկողմնակալության նկատմամբ:

Գատավորը պարտավոր էր խստագույնս պահպանել էթիկայի և բարոյականության նորմերը:

«Մագիստրատուրայի խորհրդի մասին» ԼՂՀ օրենքի /որը գործել է 1999թ. մինչև 2009թ. մարտի 01-ը/ 14-րդ հոդվածը Մագիստրատուրայի խորհրդին վերապահելով դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու լիազորություն, և որպես պատասխանատվության հիմք նախատեսելով դատավորի կողմից օրինակամության խախտում թույլ տալը, անփութության հետևանքով դատական աշխատանքում թերություններ ունենալը, աշխատանքային կարգապահությունը խախտելը և դատավորին անվայել արարք թույլ տալը, սահմանում

ԼՂՀ դատական իշխանություն

եր մասն պատասխանատվության տեսակները՝ հայտարարել դիտողություն, նկատողություն, խիստ նկատողություն:

Խորհրդին վերապահված էր կարգապահական վարույթը կարճելու և հարցի քննարկմամբ բավարարվելու լիազորություն:

Օրենքը միաժամանակ դատավորին Խորհրդի նիստին մասնակցելու և իր կարծիքը հայտնելու իրավունք էր վերապահում:

Վկայակոչված օրենքների հիման վրա 2002թ. հուլիսի 10-ին ԼՂՀ-ում դատական մագիստրատուրայի խորհրդի կողմից հաստատվեց Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության դատավորի վարքագծի կանոնագիրքը, որում ամրագրված 12 կանոնների խախտումը կարող էր հանգեցնել դատավորի կարգապահական պատասխանատվության:

Նշված օրենքները, ինչպես նաև Կանոնագիրքը մի կողմից սահմանում էին երաշխիքներ, որոնք ուղղված էին դատավորի անկախության և անկողմնակալության ապահովմանը, մյուս կողմից դրանց խախտումը հանգեցնում էր կարգապահական պատասխանատվության: Իսկ «Դատավորի կարգավիճակի մասին» ԼՂՀ օրենքի 31-րդ հոդվածն ամրագրելով, որ դատավորի նկատմամբ կարգապահական վարույթ հարուցելու իրավունք ունի նաև արդարադատության պետական վարչության պետը, դատավորին կախման մեջ էր դնում գործադիր մարմնից:

Միաժամանակ այս դրույթը բխում էր նաև Եվրոպական խարտիայի 5.3. կետի կարգավորումից, որը նախատեսում է, որ ցանկացած անձ պետք է հնարավորություն ունենա առանց հատուկ ձևականությունների անկախ մարմնի քննությանը ներկայացնել տվյալ կոնկրետ գործով արդարադատության գործունեության մեջ խախտումների վերաբերյալ իր դժգոհությունները: Այդ մարմինը, եթե զգուշավոր և ուշադիր քննությունն անվիճելիորեն վեր է հանում դատավորի աշխատանքում եղած թերությունները, իրավունք ունի դիմելու կարգապահական ատյանին, կամ առնվազն խորհուրդ տալու այդպիսի դիմումներ կայացնել այն մարմնին, որը, կարգավիճակին համաձայն, լիազորված է այդ անելու:»

2006թ. ընդունված Արցախի առաջին

Սահմանադրության 6-րդ գլուխը՝ 9 հոդվածներով, հռչակելով դատավորի անկախության երաշխիքներն, իր 116-րդ հոդվածի 3-րդ մասի կարգավորմամբ դատավորներին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու իրավունքը վերապահում էր դատավորների անկախությունն ապահովող նորաստեղծ մարմնին՝ Արդարադատության խորհրդին: Իսկ 2008թ. ընդունված դատական օրենսգիրքը մանրամասնեցնում էր դատավորների կարգապահական պատասխանատվության հիմքերը, տեսակները, հետևանքները: Այսինքն, բոլոր դեպքերում դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հարցի լուծումը՝ դատավորի նկատմամբ կարգապահական տույժի կիրառումը, վերապահվում էր Արդարադատության խորհրդին, որն էլ իր կազմում ունենալով դատավորների մեծամասնություն, հնարավորություն ուներ մերժելու անհիմն միջնորդությունները:

Վկայակոչվածներն արտացոլում են իրավական մակարդակում դատավորի պատասխանատվության ինստիտուտի իրավական կարգավորման էվոլյուցիան:

Այսօր էլ դատավորի կարգապահական պատասխանատվության հիմքերը սահմանված են Արցախի Հանրապետության Սահմանադրությամբ և դատական օրենսգրքով, որոնց հիմքում դրված են հարցի հետ առնչվող միջազգային փաստաթղթերով ամրագրված սկզբունքները:

Նոր՝ 2017թ. փետրվարի 20-ին ընդունված Սահմանադրությունը, դատական իշխանությանը վերաբերող 6-րդ գլխում ի համեմատություն նախորդ՝ 2006թ. Սահմանադրության, նշանակալի փոփոխությունների է ենթարկվել, նպատակ ունենալով ամրապնդել դատավորի անկախության երաշխիքները և բարձրացնել դատական իշխանության ինքնակառավարման արդյունավետությունը:

Պետք է ընդգծել, որ հարցին առնչվող ԱՀ սահմանադրական կարգավորումները բխում են «Դատավորի պրոֆեսիոնալ վարքագծի, մասնավորապես՝ էթիկայի նորմերի դատավորի կարգավիճակի հետ անհամատեղելի վարքագծի և անաչառության սկզբունքների մասին» Եվրոպական դատավորների խորհր-

դատական խորհրդի 2002թվականի նոյեմբերի 19-ի եզրակացությունից /այսուհետ, ման՝ Եզրակացություն/, 2002 թվականի նոյեմբերին Հասցայում ընդունված Բանգալորյան սկզբունքներից և խնդրո առարկայի վերաբերյալ միջազգային այլ հանձնարարականներից ու մտտեցումներից:

Այսպես, Մահմանադրության 137-րդ հոդվածը, հռչակելով դատավորի անկախության և միայն օրենքին ենթարկվելու սկզբունքը, ամրագրում է. «2. Դատավորը չի կարող պատասխանատվության ենթարկվել արդարադատություն իրականացնելիս հայտնած կարծիքի կամ կայացրած դատական ակտի համար՝ բացառությամբ այն դեպքի, երբ առկա են հանցագործության կամ կարգապահական խախտման հատկանիշներ: 3. Իր լիազորությունների իրականացման կապակցությամբ դատավորի նկատմամբ քրեական հետապնդում կարող է հարուցվել միայն Բարձրագույն դատական խորհրդի համաձայնությամբ: Դատավորն իր լիազորությունների իրականացման կապակցությամբ առանց Բարձրագույն դատական խորհրդի համաձայնության չի կարող զրկվել ազատությունից՝ բացառությամբ այն դեպքի, երբ նա բռնվել է հանցանք կատարելու պահին կամ անմիջապես դրանից հետո: Այդ դեպքում ազատությունից զրկելը չի կարող տևել 72 ժամից ավելի: Դատավորին ազատությունից զրկելու մասին անհապաղ տեղեկացվում է Բարձրագույն դատական խորհրդի նախագահը: 4. Դատավորը չի կարող զբաղեցնել իր կարգավիճակով չպայմանավորված պաշտոն պետական կամ տեղական ինքնակառավարման այլ մարմիններում, որևէ պաշտոն առևտրային կազմակերպությունում, զբաղվել ձեռնարկատիրական գործունեությամբ, կատարել վճարովի այլ աշխատանք՝ բացի գիտական, կրթական և ստեղծագործական աշխատանքից: Դատական օրենսգրքով կարող են սահմանվել անհամատեղելիության լրացուցիչ պահանջներ: 5. Դատավորը չի կարող զբաղվել քաղաքական գործունեությամբ: 6...7. Դատավորի լիազորությունները Բարձրագույն դատական խորհրդի որոշմամբ դադարեցվում են անհամատեղելիության պահանջները խախտելու, քաղաքական գործու-

նեությամբ զբաղվելու, առողջական վիճակի պատճառով պաշտոնավարման անհնարի- նության, էական կարգապահական խախտում կատարելու դեպքում: ...9. Դատավորի կարգավիճակին վերաբերող մանրամասները սահմանվում են դատական օրենսգրքով:»

Այս սահմանադրական նորմից հետևում է, որ Մահմանադրությունը դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու լիազորությունը վերապահել է միայն մեկ մարմնի՝ Բարձրագույն դատական խորհրդին, որը դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հարցի քննարկման ժամանակ հանդես է գալիս որպես դատարան: Մահմանադրությունը 144-րդ հոդվածով հռչակում է, որ ԲԳԽ-ն անկախ պետական մարմին է, որը երաշխավորում է դատավորների և դատարանների անկախությունը:

Հարկ է նշել, որ ի տարբերություն ՀՀ Մահմանադրության 174-րդ հոդվածի կարգավորման, որի համաձայն Բարձրագույն դատական խորհուրդը կազմված է տասն անդամներից՝ որոնցից հինգ դատավոր անդամներ են, որոնք ընտրվում են դատավորների ընդհանուր ժողովի կողմից, իսկ հինգը ընտրվում են ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից մասնագիտական 15 տարվա փորձառություն ունեցող իրավաբան գիտնականներից, կամ հեղինակավոր իրավաբանների թվից և ԲԳԽ նախագահն ընտրվում է խորհրդի կազմից, ապա Արցախի Հանրապետության վերը վկայակոչված սահմանադրական կարգավորումից ակնհայտ է, որ ԱՀ ԲԳԽ խորհրդի կազմում մեծամասնություն կազմում են դատավոր անդամները՝ 5 անդամից երեքն ընտրվում են դատավորների ընդհանուր ժողովի կողմից, իսկ երկուսը նշանակվում են Հանրապետության նախագահի և Ազգային ժողովի կողմից: ԲԳԽ նախագահն ընտրվում է խորհրդի դատավոր անդամներից: Մեր կարծիքով ԱՀ Մահմանադրության կարգավորումն այս հարցի վերաբերյալ ավելի է համապատասխանում միջազգային կազմակերպությունների կողմից այս հարցի վերաբերյալ առկա դիրքորոշմանը: Օրինակ, Դատավորների միջազգային միության կենտրոնական խորհրդի կողմից 1999թ. նոյեմբերի 17-ին Թայվա-

նում ընդունված և 2017թ. Նոյեմբերի 4-ին Սանտյագոյում վերանայված «Գատավորի համընդհանուր խարտիա» /այսուհետ, ման՝ Խարտիա/ 7.1.հոդվածի 2-րդ պարբերությունում ամրագրված է. «Կարգապահական վարույթը պետք է իրականացվի անկախ մարմնի կողմից, որը ներառում է դատավորների մեծամասնությունը կամ նրան համարժեք այլ մարմնի կողմից»:

Խարտիան ամրագրելով, որ իրավունքի գերակայության կարևորագույն մասը ներկայացնում է դատական իշխանության անկախությունը, ուստի, հրամայական է ամրապնդել այս իշխանությունը, որպես պետության և այլ հատուկ շահագրգիռ խմբերի ազդեցությունից քաղաքացիական իրավունքների պաշտպանության երաշխիք:

Նշելով Խարտիայի կիրառելիության շրջանակը, 9-րդ հոդվածն ամրագրում է, որ Խարտիան կիրառելի է դատական գործառույթներ իրականացնող բոլոր անձանց, այդ թվում՝ ոչ պրոֆեսիոնալ դատավորների նկատմամբ: Խարտիան, հռչակելով դատավորի ներքին և արտաքին անկախությունն ապահովող սկզբունքները, առանձին հոդվածներով անդրադառնում է դատավորի էթիկայի և կարգապահական պատասխանատվության հարցերին:

Այսպես, Խարտիայի 7-րդ հոդվածն ամրագրում է. «Դատական համակարգի ղեկավարումը և դատավորներին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու գործողությունները պետք է այնպես կազմակերպվեն, որ վտանգի տակ չդրվի դատավորի բուն անկախությունը, և, որ ուշադրության արժանանան միայն օբյեկտիվ և վերաբերելի հանգամանքները»:

Միջազգային կազմակերպությունները և ստարածաշրջանային մակարդակով, մասնավորապես՝ Եվրոպայի խորհուրդը, վերջին տարիներին գործածության մեջ են դրել նոր չափանիշներ: Մասնավորապես, կարևորելով դատավորների ղերը մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության գործընթացում, իրենց իրավական պարտականությունները կատարելիս Եվրոպայի խորհուրդը Դատավորների անկախության, արդյունավետության և պատասխանատվության

մասին 2010/12 հանձնարարականի նախաբանում շեշտել է, որ «դատական համակարգի անկախությունն ապահովում է յուրաքանչյուր մարդու արդար դատաքննության իրավունքը և հետևաբար, դատավորների համար արտոնություն չէ, այլ մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների նկատմամբ հարգանքի երաշխիք, որը թույլ է տալիս յուրաքանչյուրին վստահություն ունենալ արդարադատության համակարգի հանդեպ»:.....

Խորացնելով նշված սահմանումը, Խարտիան իր 7.1.հոդվածում արձանագրում է. «Դատավորի նկատմամբ որևէ կարգապահական գործողություն չի կարող ձեռնարկվել՝ որպես նրա կողմից վարվող գործերով որոշումներ կայացնելիս օրենքի մեկնաբանության կամ փաստերի գնահատման կամ ապացույցների կշռադատման հետևանք, բացառությամբ դիտավորության կամ կոպիտ անփութության դեպքերի, որոնք հաստատված են վերջնական դատական ակտով: Կարգապահական վարույթը պետք է իրականացվի օրենքով նախատեսված պատշաճ ընթացակարգով: Այդ վարույթը դատավորի համար պետք է հասանելի լինի, և նա պետք է հնարավորություն ունենա օգտվելու փաստաբանի կամ որևէ գործընկերոջ օգնությունից: Կարգապահական վարույթի արդյունքում կայացված որոշումները պետք է լինեն պատճառաբանված և կարող են բողոքարկվել անկախ մարմնին: Դատավորի նկատմամբ կարգապահական վարույթ կարող է հարուցվել միայն դրա վերաբերյալ օրենքի առկայության պայմաններում և այդ օրենքով նախատեսված կարգով: Կարգապահական տույժերը պետք է լինեն համաչափ»:

Խարտիան սահմանում է մաս, որ «պատշաճ չէ դատավորին իր ծառայողական պարտականությունների կատարման կապակցությամբ ենթարկել անձնական պատասխանատվության, նույնիսկ պետության փոխհատուցման ճանապարհով, բացառությամբ իր պարտավորությունների չկատարման կանխատեսված դեպքերում»:

Դատավորներին պատասխանատվության ենթարկելու միջազգային իրավակարգավորումների ուսումնասիրությունները ևս վկայում են, որ հիմնականում պետություն-

ներն ամրագրում են դատավորի պատասխանատվությունը բացառող մի շարք հանգամանքներ: Պետությունների մեծ մասի օրենսդրությունը սահմանում է, որ դատավորը չի կարող որևէ պատասխանատվության ենթարկվել արդարադատություն իրականացնելիս իր հայտնած կարծիքի կամ իր կողմից կատարված իրավական մեկնաբանության համար: Օրինակ, Հնդկաստանի Սահմանադրությունն ամրագրում է, որ Գերագույն դատարանի դատավորի լիազորությունների դադարեցման հիմք կարող է հանդիսանալ ոչ արժանապատիվ վարքագիծը, լիազորությունների կատարման անկարողությունը, իսկ Իռլանդիայի Սահմանադրությունը, որպես Գերագույն դատարանի և Բարձր դատարանի դատավորի լիազորությունների դադարեցման հիմք է դիտարկում հակաբարոյական վարքագիծը:

«Դատավորի կարգավիճակի մասին» Ռուսաստանի Դաշնության 2017թ. դեկտեմբերի 05-ի խմբագրությամբ օրենքի 16-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ դատավորը, այդ թվում լիազորությունները դադարեցրած դատավորը, չի կարող ենթարկվել որևէ տեսակի պատասխանատվության արդարադատություն իրականացնելիս իր արտահայտած կարծիքի կամ կայացրած որոշման համար, եթե միայն օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտով չի սպացուցվել նրա մեղավորությունը դիտավորությամբ անարդարացի դատական ակտ կայացնելու մասին:

ՀՀ Սահմանադրության 164-րդ հոդվածի 2-րդ մասն ամրագրում է, որ դատավորը չի կարող պատասխանատվության ենթարկվել արդարադատություն իրականացնելիս հայտնած կարծիքի կամ կայացրած դատական ակտի համար, բացառությամբ, երբ առկա են հանցագործության կամ կարգապահական խախտման հատկանիշներ:

Հաշվի առնելով վերը բերված այլ պետությունների օրենսդրական կարգավորումները և միջազգային փաստաթղթերի կանոնակարգումները դատավորի կարգապահական պատասխանատվության մասին, նկատի ունենալով այն կարևոր փաստը, որ ժողովրդավարական հասարակության մեջ դատավորը չի կարող օժտված լինել բացարձակ ան-

ձեռնմխելիությամբ, դատավորին Սահմանադրությամբ վերապահելով վկայակոչված անկախության երաշխիքներով, Արցախի Հանրապետության դատական օրենսգիրքն ամրագրեց դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու պայմանները և կարգը:

Քանի որ դատավորի անկախությունը երաշխիք է արդար դատաքննության, որն ակնկալում են բոլոր իրավաբանական և ֆիզիկական անձինք իրենց իրավունքների և ազատությունների դատական պաշտպանության ընթացքում, նաև այն, որ դատավորը պետք է իրական հնարավորություն ունենա իր դատական իշխանությունն իրականացնել ինչպես այլ դատավորներից և դատական ղեկավար մարմիններից, այնպես էլ տնտեսական, քաղաքական, սոցիալական ճնշումներից անկախ, հետևաբար, դատավորին պատասխանատվության ենթարկելն անհրաժեշտ է այնպես իրականացնել, որ դատավորի ազատությունն ու անկախությունը զերծ պահվեն ցանկացած տեսակի ճնշումներից:

ԱՀ դատական օրենսգրքում /այսուհետ՝ Օրենսգիրք/ սպառիչ կերպով սահմանված են դատավորի պաշտոնեկան՝ դատարանում և դատարանից դուրս գործունեության և կյանքին առնչվող բոլոր պարտականությունները և պարտավորությունները:

Այսպես, Օրենսգրքի 118-րդ հոդվածը դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու լիազորությամբ օժտելով միայն Բարձրագույն դատական խորհրդին, Խորհրդի առջև պարտականություն է դնում այդ գործառույթն իրականացնել օրինականության, դատական իշխանության անկախությունը հարգելու, կատարված կարգապահական խախտման համար նշանակվող կարգապահական տույժի համաչափության, կամայականության արգելքի և թափանցիկության սկզբունքների հիման վրա: Միաժամանակ, Օրենսգիրքը սպառիչ կերպով սահմանում է դատավորին կարգապահական պատասխանատվության հիմքերը /119հ./, դրանք խմբավորելով հետևյալ կերպ.

1) արդարադատություն իրականացնելիս նյութական կամ դատավարական իրավունքի նորմերը դիտավորությամբ կամ կոպիտ ան-

փութությունը խախտելը.

2) դատավորի կողմից Օրենսգրքով սահմանված վարքագծի կանոնները դիտավորությամբ կամ կոպիտ անփութությամբ խախտելը.

3) դատավորի կողմից օրենքով նախատեսված պարտադիր վերապատրաստում անցնելու պարտականությունները չկատարելը:

Օրենսդիրը հատուկ նորմով՝ Օրենսգրքի 119-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերով, տվել է «դիտավորություն» և «անփութություն» տերմինների հասկացությունը. «Սույն հոդվածի իմաստով կարգապահական խախտումները համարվում են դիտավորությամբ կատարված, եթե դատավորը գիտակցել է իր կողմից վարքագծի խախտում թույլ տալու հանգամանքը և ցանկացել կամ գիտակցաբար թույլ է տվել դա:

3. Սույն հոդվածի իմաստով կարգապահական խախտումները համարվում են կոպիտ անփութությամբ կատարված, եթե դատավորը չի գիտակցել իր կողմից վարքագծի խախտում թույլ տալու հանգամանքը, սակայն տվյալ իրադրությունում պարտավոր էր և կարող էր գիտակցել այն»:

Պետք է նշել, որ ԱՀ նախորդ դատական օրենսգիրքը ևս նախատեսում էր նյութական կամ դատավարական իրավունքի նորմերը դիտավորությամբ կամ կոպիտ անփութությամբ խախտման հիմքով դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հիմքը, սակայն այն թերի էր մեկնաբանված: Նշված թերությունը նոր գործող Օրենսգրքով վերացվել է և սահմանվել, որ նշված հիմքով կարգապահական պատասխանատվության վարույթ կարող է հարուցվել, եթե նյութական կամ դատավարական իրավունքի նորմի խախտմամբ կայացված դատական ակտը բեկանվել (վերացվել) է և բեկանող (վերացնող) դատական ակտը մտել է օրինական ուժի մեջ:/119հ4մաս/

Միաժամանակ ցանկացած դատական ակտի բեկանումը կամ փոփոխումը հիմք չի կարող հանդիսանալ այդ ակտը կայացրած դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու համար: Դա կարող է տեղի ունենալ միայն այն ժամանակ, երբ

դա կատարվել է դիտավորությամբ կամ կոպիտ անփութությամբ: Ոչ մի պարագայում դատավորը չի կարող ենթարկվել կարգապահական պատասխանատվության իրավական նորմին իր տված մեկնաբանության, դրա հիման վրա դատական ակտում արված եզրահանգումների, վերլուծության, դատողությունների, նյութական այս կամ այն նորմի կիրառման կամ չկիրառման համար: Այլապես, դա կդառնա դատավորի անկախության և միայն օրենքին ենթարկվելու միջազգային և սահմանադրական սկզբունքի խախտում: ՌԳ սահմանադրական դատարանն իր 2011թ. հուլիսի 20-ի որոշման մեջ նշել է. «Կարգապահական խախտում կարող է համարվել այնպիսի դատական սխալը, որի հիմքում ընկած են դատավարության սկզբունքների և դատավարության մասնակիցների իրավունքների կոպիտ խախտումները»:/3./ Постановление конституционного суда РФ 20.07.2011г.Н19-П/..

Արցախի Հանրապետությունում դատավորի պատասխանատվության հիմքերի ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս դրանք դասակարգել երկու խմբում. 1/դատավորների կողմից արդարադատություն իրականացնելիս դիտավորությամբ կամ կոպիտ անփութությամբ դատական սխալ թույլ տալը, 2/ դատավորի վարքագծի կանոնների խախտում: Վերջին ինը տարիների ընթացքում՝ ԼՂՀ Արդարադատության խորհրդի կողմից դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու 14 որոշում է կայացվել, որից 13-ը դատական ակտում թույլ տրված դատավարական և նյութական նորմերի խախտման հիմքով, իսկ մեկը՝ դատավորի վարքագծի կանոնների՝ էթիկայի նորմերի խախտման հիմքով:

ԱՀ դատական օրենսգրքի համակարգային վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ Բարձրագույն դատական խորհրդին վերապահված են բոլոր այն իրավական ներգործության միջոցներն ու գործիքները, որոնք անհրաժեշտ են օրենքի նորմերի ակնհայտ կամ կոպիտ խախտումները հաստատելու և համարժեք իրավաբանական գնահատականի արժանացնելու համար: Այսպես, Օրենսգրքի 126-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ Դատա-

վորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հարցերը քննելիս Բարձրագույն դատական խորհուրդը գործում է որպես դատարան:

Նույն հողվածի կարգավորումից հետևում է, որ դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու գործով Բարձրագույն դատական խորհրդի նիստերը դռնբաց են՝ բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դրանք Բարձրագույն դատական խորհրդի որոշմամբ անցկացվում են դռնփակ՝ վարույթի մասնակիցների մասնավոր կյանքի, արդարադատության շահերի, ինչպես նաև պետական անվտանգության, հասարակական կարգի կամ բարոյականության պաշտպանության նպատակով, օրենքով պահպանվող այլ տեղեկությունների պահպանության համար:

Բարձրագույն դատական խորհրդի անդամը կարող է ինքնաբացարկ հայտնել:

Կարգապահական վարույթ հարուցած մարմինը, դատավորը և Բարձրագույն դատական խորհրդի անդամները կարող են Բարձրագույն դատական խորհրդի անդամին բացարկ հայտնելու միջնորդություն ներկայացնել Բարձրագույն դատական խորհրդի նախագահին կամ նիստը նախագահողին:

Բարձրագույն դատական խորհուրդը, քննարկելով խորհրդի անդամի ինքնաբացարկի կամ բացարկի հարցը, սույն օրենսգրքով սահմանված ինքնաբացարկի հիմքերի առկայության դեպքում որոշում է կայացնում Բարձրագույն դատական խորհրդի անդամի ինքնաբացարկի կամ բացարկի միջնորդությունը բավարարելու մասին: Միջնորդությունը բավարարվելու դեպքում Բարձրագույն դատական խորհրդի այդ անդամը չի կարող մասնակցել տվյալ գործով նիստին և քվեարկել:

Դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հիմքերի առկայության ապացուցման պարտականությունը կրում է կարգապահական վարույթը հարուցած մարմինը: Բարձրագույն դատական խորհրդի նիստում դատավորի կողմից կատարված կարգապահական խախտման վերաբերյալ չիարատված կասկածները մեկնաբանվում են դատավորի օգտին:

Դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ գործը Բարձրագույն դատական խորհուրդը քննում է կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու մասին միջնորդությունը ստանալու պահից մեկ ամսվա ժամկետում: Օրենսգիրքը նախատեսում է նաև **Բարձրագույն դատական խորհրդում դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հարցի քննության ընթացքը: Մասնավորապես, 127-րդ հողվածը սահմանում է**, որ Բարձրագույն դատական խորհրդում հարցի քննությունը սկսվում է հարցի էության և կարգապահական խախտման մասին եզրակացության վերաբերյալ վարույթ հարուցած անձի զեկուցմամբ: Եթե դատավորի նկատմամբ կարգապահական վարույթը հարուցել է արդարադատության նախարարը, ապա վերջինս պարտավոր է ներկա գտնվել Բարձրագույն դատական խորհրդի նիստին և իրավունք ունի հանդես գալու անձամբ կամ ներկայացուցչի միջոցով: Եթե կարգապահական վարույթը հարուցվել է Էֆիկայի և կարգապահական հարցերի հանձնաժողովի կողմից, ապա Բարձրագույն դատական խորհրդի նիստին կարգապահական խախտման մասին եզրակացության վերաբերյալ Էֆիկայի և կարգապահական հարցերի հանձնաժողովի հանձնարարությամբ զեկուցում է դրա անդամներից մեկը:

Այն դեպքում, երբ կարգապահական վարույթի նյութերը Բարձրագույն դատական խորհրդին ուղարկելուց հետո կարգապահական վարույթ հարուցած մարմնին հայտնի են դարձել հանգամանքներ, որոնք մեղմացնում են դատավորի վիճակը կամ բացառում նրան կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելը, վարույթ հարուցած մարմինը պարտավոր է դրա մասին հայտնել Բարձրագույն դատական խորհրդին:

Բարձրագույն դատական խորհրդում վարույթ հարուցած մարմնի զեկուցումից հետո խորհուրդը լսում է այն դատավորի բացատրությունները, որի նկատմամբ վարույթ է հարուցվել: Դատավորը Բարձրագույն դատական խորհրդում բացատրություն է տալիս կարգապահական խախտման մասին եզրակացության մեջ արտացոլված յուրաքանչյուր

խախտման վերաբերյալ: Նա կարող է ժխտել իր կողմից կարգապահական խախտում համարվող արարքի կատարման փաստը, վիճարկել արարքի որակումը՝ որպես կարգապահական խախտում, կամ վերոհիշյալ երկուը միաժամանակ: Եթե դատավորը չի վիճարկում կարգապահական խախտման փաստի առկայությունը և համաձայնում է տվյալ արարքի որակմանը՝ որպես կարգապահական խախտում, ապա Բարձրագույն դատական խորհուրդն անմիջապես անցնում է դատավորի նկատմամբ կարգապահական տույժ կիրառելու հարցի քննարկմանը:

Եթե դատավորը վիճարկում է իր կողմից կարգապահական խախտում կատարելու փաստը, ապա նրա բացատրությունները լսելուց հետո Բարձրագույն դատական խորհուրդն անցնում է վարույթի նյութերի և ապացույցների հետազոտմանը:

Բարձրագույն դատական խորհուրդն իրավունք ունի նաև իր նախաձեռնությամբ նիստին հրավիրելու ու հարցաքննելու վկաների: Վկաների չներկայանալու դեպքում Բարձրագույն դատական խորհուրդն իրավունք ունի վկային բերման ենթարկելու մասին որոշում կայացնել:

Բարձրագույն դատական խորհուրդը գործով հրավիրված վկաներին նախազգուշացնում է վկայություն տալուց հրաժարվելու կամ խուսափելու, ակնհայտ սուտ վկայություն տալու, իսկ փորձագետին՝ եզրակացություն տալուց հրաժարվելու կամ խուսափելու, ակնհայտ կեղծ եզրակացություն տալու համար սահմանված պատասխանատվության մասին:

Բարձրագույն դատական խորհուրդն իրավունք ունի նաև իր նախաձեռնությամբ ապացույցներ պահանջելու:

Գործի նյութերի ուսումնասիրությունից հետո Բարձրագույն դատական խորհուրդը լսում է նիստին մասնակցող անձանց եզրափակիչ ելույթները, որից հետո նիստը հայտարարվում է ավարտված:

9. Բարձրագույն դատական խորհուրդը քվեարկության է դնում կարգապահական խախտման առկայության և կարգապահական տույժի տեսակի ընտրության հարցերը:

Օրենսգրքով սահմանվում են նաև դատա-

վորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հարցի քննության սահմանները, որից հետևում է, որ դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու գործի քննությունը Բարձրագույն դատական խորհրդում կատարվում է միայն դատավորի նկատմամբ և միայն այն կարգապահական խախտման սահմաններում, որով կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու մասին միջնորդություն է ներկայացվել Բարձրագույն դատական խորհրդին:

Օրենսգրքը նախատեսում է նաև հարցի քննության ընթացքում դատավորի իրավունքներն ու պարտականությունները: Այսպես, Օրենսգրքի 129-րդ հոդվածի համաձայն՝

Գատավորն իրավունք ունի՝

- 1) ծանոթանալու Բարձրագույն դատական խորհրդում հարցի քննության համար հիմք հանդիսացող նյութերին, քաղվածքներ անելու, ստանալու դրանց պատճենները.

- 2) հարցեր տալու ելույթ ունեցողին, առարկություններ ներկայացնելու, բացատրություններ տալու և միջնորդություններ անելու.

- 3) ապացույցներ ներկայացնելու և մասնակցելու դրանց հետազոտմանը.

- 4) մասնակցելու նիստին՝ հանդես գալով անձամբ, ինչպես նաև փաստաբանի միջոցով:

2. Գատավորի փաստաբանը բոլոր դեպքերում իրավունք ունի մասնակցելու Բարձրագույն դատական խորհրդում տվյալ դատավորի վերաբերյալ հարցի քննարկմանը և օգտվում է սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված իրավունքներից:

3. Բարձրագույն դատական խորհրդի կողմից դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ հարցը քննելիս դատավորն օգտվում է Սահմանադրության 61-րդ հոդվածով և Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված երաշխիքներից:

4. Բարձրագույն դատական խորհրդի կանչին դատավորի անհարգելի չներկայանալու դեպքում Բարձրագույն դատական խորհուրդը դատավորին կարգապահական

պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ հարցն իրավունք ունի քննելու դատավորի բացակայությամբ:

Օրենսգրքի 130-րդ հոդվածի համաձայն՝
1. Մեկ կարգապահական վարույթի քննության շրջանակներում, անգամ եթե նույն դատավորը կատարել է մի քանի կարգապահական խախտում, Բարձրագույն դատական խորհուրդը կայացնում է մեկ որոշում:

2. Դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելիս Բարձրագույն դատական խորհրդի նիստն իրավագործ է խորհրդի չորս անդամների ներկայության դեպքում:

3. Որոշումն ընդունվում է միայն Բարձրագույն դատական խորհրդի անդամների ներկայությամբ: Որոշումն ընդունվում է Բարձրագույն դատական խորհրդի բոլոր անդամների ձայների մեծամասնությամբ՝ փակ քվեարկությամբ:

4. Բարձրագույն դատական խորհրդի կողմից որոշում ընդունելու համար քննարկված հարցերը, խորհրդի անդամների կողմից արտահայտված դիրքորոշումը և քվեարկության արդյունքները հրապարակման ենթակա չեն ինչպես նիստի ընթացքում, այնպես էլ գործով քննությունն ավարտվելուց հետո՝ բացառությամբ խորհրդի անդամի կողմից ներկայացված հատուկ կարծիքի:

5. Դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ գործի քննության արդյունքում Բարձրագույն դատական խորհուրդը կարող է կայացնել հետևյալ որոշումներից մեկը.

1) դատավորին սույն օրենսգրքով նախատեսված կարգապահական տույժի ենթարկելու մասին.

2) գործի վարույթը կարճելու մասին:

ԲԳ-Խ քննարկվող որոշումներին օրենսդիրն առաջադրում է որոշակի պահանջներ, որոնք ունեն ընդհանրություններ քրեական, վարչական, քաղաքացիական գործերով դատարանների կողմից կայացվող դատական ակտերին առաջադրվող օրենսդրական պահանջներին:

Վկայակոչված կարգավորումները հիմք են տալիս փաստելու, որ դատավորին կարգապահական պատասխանատվության են-

թարկելիս ԲԳ-Խ հանդես է գալիս որպես դատարան, ինչն էլ նշանակում է, որ կարգապահական վարույթը դատավորի կողմից արդարադատության իրականացման ընթացքում թույլ տված խախտման հետևանքով դատավորի նկատմամբ կիրառվող իրավական ներգործության միջոց է, որը առաջացնում է օրենքով կանխորոշված իրավական հետևանքներ:

1. *ԼՂՀ Սահմանադրություն-2006* ք. Սյրեփահակերտ
2. *ԱՀ Սահմանադրություն-2017* ք. Սյրեփահակերտ
3. *ԼՂՀ դատական օրենսգիրք-2009* ք. Սյրեփահակերտ
4. *ԱՀ դատական օրենսգիրք-2017* ք. Սյրեփահակերտ
5. *ԼՂՀ դատական օրենսգրքի նախագիծ*
6. «ԼՂՀ օրենքը դատարանակազմության մասին» /31.12.1999 ք. Սյրեփահակերտ ՀՕ-80
7. «ԼՂՀ օրենքը դատական մագիստրատուրայի մասին» /31.12.1999 ք. Սյրեփահակերտ ՀՕ-81
8. «ԼՂՀ օրենքը դատավորի կարգավիճակի մասին» /29.12.2017 ք. Սյրեփահակերտ ՀՕ-79/
9. «ԼՂՀ օրենքը դատարանակազմության մասին» /16.04.2008 ք./
10. *ԼՂՀ դատավորի վարքագծի կանոնագիրք* /10.07.2002 ք. հաստատված է ԼՂՀ դատական մագիստրատուրայի խորհրդի կողմից/
11. <https://wed.coe.int./ViewDoc.jsp?p=&id=1053125&Site=COE&direct=true>:

Եվրոպական դատավորների խորհրդարվական խորհրդի կողմից 2010 թվականի նոյեմբերի 17-ին ընդունված «Դատավորների ազատությունների մեծ խարտիա (Հիմնարար սկզբունքներ)», Եվրոպական դատավորների խորհրդարվական խորհրդի կողմից 2002 թվականի նոյեմբերի 19-ին ընդունված «Դատավորների մասնագիտական վարքագիծը կարգավորող սկզբունքների և կանոնների մասին» թիվ 3 կարծիք, Իրավունքի միջոցով հանուն ժողովրդավարության եվրոպական հանձնաժողովի կողմից 2010 թվականի մարտի 16-ին ընդունված «Դատական իշխանության անկախության մասին (Մաս 1. Դատավորների անկախության սկզբունք)» զեկույց: